

soite

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja
terveyspalvelukuntayhtymä

PEREHDYTYSKANSIO TYÖNTEKIJÖILLE

Perehdytyskansio työntekijöille

Perehdytyskansion ovat tehneet Centria-ammattikorkeakoulun sairaanhoitajaopiskelijat Lotta Heinonen, Iida Lassila ja Jonna Mäkitalo opinnäytetyönä. Tämän kansion lisäksi olemme koonneet lisämateriaalia kansiossa löytyvien asioiden tueksi. Lisämateriaaleista löytyy lisätietoa kansiossa mainituista asioista. Lisämateriaalit löytyvät muistitikulta.

Lisämateriaalit:

- Ajo-oikeus A-klinikka ja Nuotta
- Akupunktio ja 5-pisteen menetelmä
- Alkolukko
- Alkuarviointi
- Ampuma-aseet
- Antabus- ohje, Antabuslääke ja Antabus- sopimus
- Apteekkisopimus ja apteekkisopimuksen purku
- BDI-kysely ja tietoa kyselystä
- Fysioakustinen tuoli
- Hoidon lopettaminen
- Hoidon tarpeen arviointi
- Hoitoonohjaus
- Ilmoittautumislomake
- Kehityskeskustelu
- Korvakuula hoito-ohjeet
- Käypä hoito –suositus
- Laboratoriotutkimukset
- Lainsäädäntö
- Motivoiva haastattelu
- NAL VON MINDEN -pikaseula
- Ohje lastensuojeluilmoituksen tekemiseen
- Opiskelijaperehdytys
- Perehdyttäminen ja perehdytyslomake
- Potilas- ja päihdeasiamies
- Päihdearviointiin liittyvät lastensuojelusta tulleet kirjalliset pyynnöt
- Päihtyneen asiakkaan kohtaaminen
- Uhka- ja vaaratilanne
- Valvottu koevapaus
- Valvottu virtsanäytteenanto
- Yhdyskuntapalvelu

Sisällys

Perehdytyskansio työntekijöille	2
Sisällys.....	3
ORGANISAATIO	6
SOITE – ihminen keskiössä	6
HENKILÖSTÖVOIMAVARAT.....	6
PEREHDYTTÄMISEN TOIMINTAMALLI	6
TYÖNTEKIJÄN PEREHDYTYSLOMAKE	6
KEHITYSKESKUSTELU	6
PÄIHDETYÖHÖN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ.....	7
Päihdehuoltolaki.....	7
Lastensuojelulaki	7
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista.....	7
Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä	7
KÄYPÄ HOITO-SUOSITUKSET	7
Alkoholiongelmaisen hoito.....	7
Huumeongelmaisen hoito	8
Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito.....	8
SOSIAALI- JA POTILASASIAMIES.....	8
PÄIHDEASIAMIES	8
HAIPRO ELI LAATUPOIKKEAMA	9
POTILAAN HOITOON JA KOHTELUUN LIITTYVÄ MUISTUTUS	9
RIIPPUVUUKSIA.....	10
ALKOHOLIRIIPPUVUUS	10
HUUMERIIPPUVUUS.....	10

TUPAKKARIIPPUVUUS.....	10
PELIRIIPPUVUUS	10
SEKSIRIIPPUVUUS	10
JUOMISEN LUOKITTELU	11
KÄYTETYT HOITOMENETELMÄT	11
ALKUARVIOINTI	11
MOTIVOIVA HAASTATTELU	11
KOGNITIIVINEN PSYKOTERAPIA.....	11
PERHETERAPIA.....	11
VERKOSTOTYÖ	12
KAKSOISDIAGNOOSIPOTILAIDEN HOITO	12
PELIRIIPPUVUUDEN HOITO.....	12
IKÄÄNTYVIEN HOITO	12
AKUPUNKTIO JA KORVAKUULAT	12
NEUROSONIC-HOITO	13
MUUT MENETELMÄT.....	13
esim. sukupuutyöskentely, verkostokartta, sensomotoriset harjoitteet	13
ARVIOINTIVÄLINEET	13
PÄIHTEET	13
JUOMATAPATESTI.....	13
SADD-TESTI	13
HUUMEIDENKÄYTTÖTESTI, DAST-20.....	13
TUPAKOINTIIN LIITTYVÄÄ	14
LABORATORIOTUTKIMUKSET	14
HUUMESEULA.....	14
TOIMINNALLISET RIIPPUVUUDET	14

RAHAPELITESTI, SOGS-R	14
SEKSIRIIPPUUUUSTESTI.....	15
BDI	15
MIELIALA.....	15

ORGANISAATIO

SOITE – ihminen keskiössä

Soite aloitti toimintansa vuodenvaihteessa 2007. Soite on maakunnallinen perus- ja erikoispalvelut sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yhteen liittävä kuntayhtymä. (Soite 2020.)

Soiten toiminnan keskiössä on **Ihminen, Inhimillisuus** sekä **Innovatiivisuus**.

Toiminta perustuu seuraaviin lähtökohtiin:

- Ihminen keskiössä
- Sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio – moniammatillista asiantuntijuutta lähellä ihmisten arkea
- Kotona asumisen ja elämisen tukeminen
- Toiminnan ja talouden kannalta kestävät rakenteet
- Päivystävä keskussairaala alueella
- Toiminnan ja talouden yhteys – tiedolla johtaminen

HENKILÖSTÖVOIMAVARAT

PEREHDYTTÄMISEN TOIMINTAMALLI

Perehdyttämisellä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joiden avulla työntekijää opastetaan uuteen työhön. Hyvin suunniteltu, hyvä perehdytys ohjaa työntekijää laadukkaaseen ja turvallisesti toteutettuun hoitotyöhön. Hyvän perehdytyksen tavoitteena on, että uusi työntekijä saa varmuutta työskentelyyn. Perehdyttäminen on aina esimiehen vastuulla. Esimies nimeää perehdytyksestä vastaavat työntekijät. Usein perehdyttäjäksi valitaan jo pidemmän aikaa yksikössä työskennellyt henkilö. Kuitenkin kaikki yksikön työntekijät osallistuvat perehdytykseen. Hyvin suunniteltu perehdyttäminen takaa laadukkaan ja onnistuneen perehdytyksen. (Työturvallisuus keskus 2013.)

TYÖNTEKIJÄN PEREHDYTYSLOMAKE

Yksikköön on tehty erillinen perehdytyslomake, josta löytyy kaikki perehdytykseen kuuluvat osa-alueet. Perehdytyslomakkeeseen on erikseen jaettu osa-alueet, jotka voi jakaa eri päiville. Perehdyttäjä allekirjoittaa lomakkeen kunkin osa-alueen, kun on sen käynyt perehdytettävän kanssa läpi. Perehdytettävä huolehtii itse, että kaikki kohdat on käyty läpi. Työntekijän perehdytyslomakkeen voi tulostaa perehdytyskansista.

KEHITYSKESKUSTELU

Kehityskeskustelu on työntekijän ja esimiehen välinen keskustelu, joka on oikein toteutettuna kehittävää vuoropuhelua henkilöiden välillä. Kehityskeskustelu käydään säännöllisesti. Soiten päihde- ja riippuvuuspalveluiden yksikössä pyritään käymään kehityskeskustelu kaksi kertaa vuodessa. Kehityskeskusteluun on laadittu valmiiksi teemarunko, minkä perusteella keskustelu käydään. Se myös raportoidaan ja työntekijä sekä esimies hyväksyy muistion allekirjoituksellaan. Työntekijä valmistautuu keskusteluun etukäteen täyttämällä kehityskeskusteluun liittyvän lomakkeen. Työntekijän tulee säilyttää lomake itsellään, koska tarvitsee sitä myös seuraavassa keskustelussa. Kehityskeskustelussa keskustellaan organisaation tehtävistä ja

yhteistyöstä organisaatiossa sekä työtehtävistä, keskustelukumppaneiden välisistä suhteista ja muista tärkeistä työtilanteeseen liittyvistä asioista. (Tie työelämään 2019.)

PÄIHDETYÖHÖN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

Päihdehuoltolaki

Päihdehuoltolain mukaan jokaisen kunnan tulee järjestää päihdehuollon palvelut sisällöltään ja laadultaan kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti.

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vanhempien/vanhemman päihteiden käyttöä on yksi yleisimpiä syitä lastensuojeluilmoituksen tekoon ja lastensuojeluun. Mielenterveys- ja päihdepalveluissa arvioidaan vanhemman kyky huolehtia lapsesta. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Vaitiolovelvollisuus ei estä tekemästä lastensuojeluilmoitusta.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus saada terveydentilansa edellyttämää hoitoa. Potilaalla on myös oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista, kuten esimerkiksi eri hoitovaihtoehdoista, miten hoidot mahdollisesti vaikuttavat sekä haittavaikutuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä

Tätä asetusta sovelletaan buprenorfiinia tai metadonia sisältävien lääkevalmisteiden käyttämiseen opioidiriippuvaisten vieroituksessa ja korvaushoidossa. Hoidon tulee perustua hoitosuunnitelmaan, jossa lääkehoidon lisäksi on määritelty hoidon tavoite, potilaan muu lääketieteellinen ja psykososiaalinen hoito, kuntoutus ja seuranta.

KÄYPÄ HOITO-SUOSITUKSET

Alkoholiongelman hoito

Kunnan tehtävänä on järjestää riittävä ja asiallinen hoito päihdeongelmaiselle ja hänen omaisilleen. Suomessa päihdeongelmaisia hoidetaan terveydenhuollossa, päihdehuollon erityispalveluyksiköissä sekä sosiaalitoimessa. Päihdeongelmaan liittyvät somaattiset sairaudet hoidetaan perusterveydenhuollossa, työterveyshuollossa tai sairaalassa. Tavoitteena on, että ongelmakäyttö havaitaan jo varhaisessa vaiheessa. Jo varhaisessa vaiheessa alkoholin ongelmakäyttöön puuttuessa vältettäisiin fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset

haitat. Alkoholiongelman toteamiseen on käytössä useita välineitä. Niitä on muun muassa haastattelu, strukturoidut kyselyt, kliininen tutkimus, laboratoriotutkimukset.

Huumeongelman hoito

Kynnys huumeongelman esiin ottamiselle voi olla suuri, koska huumeiden käyttö on rangaistavaa. Tärkeä työkalu huumeongelman toteamisessa ja hoidossa on avoin ja luottamuksellinen hoitosuhde. Hoidon perustana ovat psykososiaaliset menetelmät, vaikka näyttö niiden tehosta joidenkin huumeongelmien hoidossa onkin vähäistä. Lääkityksellä usein pystytään helpottamaan oireita. Huumeiden käyttöön liittyy usein mielenterveysongelmia, joten hoidossa tarvitaan myös päihdepsykiatrista asiantuntemusta. Huumeongelman hoidossa tarvitaan ennakkoluulotonta, neutraalia ja tuomitsematonta otetta.

Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito

Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy tulee kohdistaa erityisesti nuoriin. Tupakointi on tärkein estettävissä oleva ennenaikaisen kuolleisuuden aiheuttaja. Kun tuetaan tupakoinnin lopettamista ja ehkäistään aloittamista, saavutetaan merkittäviä kustannussäästöjä koko yhteiskunnassa sekä terveydenhuollossa. Tupakkariippuvuuteen liittyvät voimakkaasti psyykkiset ja sosiaaliset tekijät, sekä fyysinen nikotiiniriippuvuus. Terveydenhuollon henkilöstön tehtävänä on tunnistaa potilaan tupakointi ja nikotiiniriippuvuus, kehottaa lopettamaan tupakointi sekä auttaa ja kannustaa vieroituksessa.

SOSIAALI- JA POTILASASIAMIES

Tina Sandström

Sosiaali- ja potilasasiamies

puh. 044 723 2309

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista määrää, että jokaisella terveydenhuollon toimintayksiköllä on nimetty potilasasiamies. Hänen tehtävänsä on neuvoa potilaita, omaisia sekä henkilökuntaa lain soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä, avustaa potilaita potilasvahinkoilmoituksen tai muistutuksen tekemisessä, tiedottaa potilaita oikeuksistaan sekä toimia potilaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. (Soite 2020.)

Sosiaaliasiamiehen tehtäviin kuuluu tiedottaa asiakkaan oikeuksista, toimia asiakkaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi, seurata asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja tehdä siitä selvitys vuosittain kaupunginhallitukselle sekä neuvoa ja avustaa sosiaalihuollon asiakasta muun muassa kirjallisen muistutuksen tekemisessä, jonka asiakas voi tehdä, mikäli on tyytymätön saamaansa kohteluun. (Soite 2020.)

Palvelut ovat maksuttomia. (Soite 2020)

PÄIHDEASIAMIES

Päihdeasiamiestoiminta on kunnista ja muista palvelujen tuottajista riippumatonta järjestöpohjaista edunvalvontaa. Päihdeasiamiehen tehtävänä on auttaa ja neuvoa päihdehoitoon ja -kuntoutukseen hakeutuvia sekä heidän läheisiään lakisääteisten palveluiden, etuuksien ja tukien saamisessa. Tavoitteena on lisätä asiakkaan tietoisuutta asemastaan ja oikeuksistaan. Päihdeasiamieheen voi olla yhteydessä, mikäli oman alueen palvelut eivät toimi. (Päihdeasiamies 2019.)

Tuula Sillanpää

Päihdeasiamies

puh. 050 4774 325

Oikeusneuvonta, koulutus ja konsultointi,
muu edunvalvonta

Päihdeasiamiehen palvelut ovat maksuttomia.

HAIPRO ELI TERVEYDENHUOLLON VAARATAPAHTUMIEN RAPORTOINTI

HaiPro-järjestelmään ilmoitetaan potilasturvallisuutta vaarantavat tapahtumat, jotka aiheuttivat tai voivat aiheuttaa haittaa potilaalle. Esimerkiksi kaikki hoitoon liittyistä poikkeamista tehdään HaiPro-ilmoitus. Poikkeamat voivat liittyä tekemisestä, tekemättä jättämisestä tai esimerkiksi suojainten pettämisestä, jotka aiheuttavat potilaalle vaaratilanteen. HaiProa ei siis tehdä silloin, kun kyseessä on hoitohenkilökuntaan kohdistunut vaaratilanne. HaiPro raportointijärjestelmä löytyy Soitenetistä. HaiPro- ilmoituksia ei tehdä pelkästään tilastointien vuoksi. Tavoitteena on, että työyksikössä käsitellään tilanteet työyhteisön kesken ja niiden avulla kehitetään jatkossa työyksikön toimitatapoja. Raportoidut virheet ovat työyksikölle tärkeää tietoa, koska niistä saadaan tietoon ne asiat, missä työyksiköllä on kehitettävää. Työntekijöiden kyky tunnistaa kehittämiskohteita ennaltaehkäisee vaaratapahtumien syntymistä. Ilmoituksen voi tehdä anonymisti. (Airas, Kettunen, Muranen 2018.) Myös läheltä piti- tilanteet ilmoitetaan HaiPro- järjestelmässä. [Tästä linkistä](#) pääsee tutustumaan Haipron demoversion ilmoituslomakkeeseen. Demoversiossa voi tutustua ja harjoitella ilmoituksen täyttämistä. (HaiPro 2015.)

POTILAAN HOITOON JA KOHTELUUN LIITTYVÄ MUISTUTUS

Potilaalla ja hänen omaisillaan/läheisillään on oikeus tehdä kirjallinen muistutus terveydenhuollosta vastaanvalle johtajalle, mikäli hän on tyytymätön saamaansa kohteluun tai terveyden- ja sairaanhoitoonsa. Muistutukseen tulee antaa kirjallinen, henkilökohtainen vastaus, josta käy ilmi mahdolliset muistutuksen seurauksena tehdyt toimenpiteet. Vastauskirje tulee lähettää potilaalle/muistutuksen tekijälle viimeistään 1-2 kk sisällä. Vastauksesta vastaa sairaanhoitopiirin johtajaylilääkäri. (Valvira 2020)

RIIPPUVUUKSIA

ALKOHOLIRIIPPUVUUS

Alkoholiriippuvuus eli alkoholismi on krooninen sairaus. Alkoholismiin voi sairastua riippumatta sukupuolesta, ammattiryhmästä, koulutustasosta, tuloluokasta, iästä tai vakaumuksesta. Siinä ihmisen mieli ja elimistö tulee riippuvaiseksi alkoholin saamisesta. Alkoholismissa tyypillistä on jatkuva, usein toistuva tai pakonomainen tarve käyttää alkoholia. Alkoholismiin liittyy fysiologisen riippuvuuden kehittyminen, jolloin henkilön toleranssi on kasvanut ja lopettamisen jälkeen voi tulla vieroitusoireita (Duodecim, 2018)

HUUMERIIPPUVUUS

Huumeriippuvuudella tarkoitetaan huumaavien aineiden, hermostoon vaikuttavien lääkkeiden, impattavien liuottimien tai liimojen väärinkäyttöä päihtymistarkoituksessa. Huume- ja päihderiippuvuudelle on myös ominaista päihteen jatkuva, usein toistuva tai pakonomainen käyttö. Huumeriippuvuuteen liittyy myös fysiologisen riippuvuuden kehittyminen. Toleranssi eli sietokyky kasvaa tai huumeidenkäytön jälkeisinä päivinä henkilöllä voi ilmetä eriasteisia vieroitusoireita. Vieroitusoireet ovat usein syy sille, että henkilö jatkaa huumeiden käyttöä (Duodecim, 2018.)

TUPAKKARIIPPUVUUS

Tupakointi on riippuvuusoireyhtymä. Tupakointiriippuvuuden muotoja on esimerkiksi tapariippuvuus, nikotiiniriippuvuus. Näiden lisäksi on myös esimerkiksi yhteenkuuluvuutta vahvistava sosiaalinen riippuvuus ja tunnereaktioihin liittyvä psyykinen riippuvuus, jotka vahvistavat ja ylläpitävät tupakointia. Nikotiini aiheuttaa fyysisen riippuvuuden. Nikotiiniriippuvuus tarkoittaa sitä, että vieroitusoireiden välttämiseksi elimistössä on oltava jatkuvasti riittävä määrä nikotiinia. (Päihdelinkki, 2010.)

PELIRIIPPUVUUS

Peliriippuvuus on toiminnallinen riippuvuus. Peliriippuvuuden tunnistaminen ei ole helppoa, koska se ei näy ulospäin. Vihjeitä peliriippuvuudesta voi antaa esimerkiksi henkilön taloudelliset ongelmat. Peliriippuvuuden olennainen piirre on toistuva ja pakonomainen pelaaminen. Vaikka pelaaja haluaisi päästä pelaamisestaan eroon, pelaamisen määrä vain kasvaa. Riippuvuuden/peliongelman syntyyn vaikuttaa psykologiset, sosiaaliset, biologiset ja geneettiset tekijät. Ongelman syntyä edesauttaa myös pelien helppo saatavuus (Päihdelinkki.fi, 2017)

SEKSIRIIPPUVUUS

Addiktiiviseksi seksikäyttäytymiseksi voidaan määritellä sellainen seksiin liittyvä toiminta, joka on hallitsematonta ja pakonomaista. Se tuottaa myös ihmiselle itselleen ahdistusta, masennusta, stressiä tai muita haastavia tunteita ja tilanteita. Usein addiktiiviseen toimintaan liittyy se, että henkilö on jo itse yrittänyt lopettaa toiminnan mutta epäonnistunut siinä toistuvasti. Addiktoituneella on tunne, ettei toiminta ole enää hallinnassa, eikä toiminnasta seuraa juurikaan mielihyvää. Usein addiktoitunut tuntee häpeän, ahdistuksen ja syyllisyyden tunteita. Oleellista on, että addiktoitunut toiminta on pakonomaista sekä hallitsematonta. (Päihdelinkki.fi, 2016)

JUOMISEN LUOKITTELU

[Alkoholin ongelmakäytön määritelmät ja diagnoosit](#) Tuosta linkistä voi tutustua enemmän alkoholin ongelmakäytön luokituksiin ja diagnooseihin. Alkoholin liikkakäyttö jaetaan kolmeen eri luokkaan; alkoholin riskikäyttö, alkoholin haitallinen käyttö ja alkoholiriippuvuus. (Käypä hoito, 2015.)

KÄYTETYT HOITOMENETELMÄT

ALKUARVIOINTI

Alkuarvioinnilla eli alkukartoituksella tarkoitetaan heti asiakkuuden alussa tehtävää suunnitelmaa siitä, mitä työmenetelmiä käytetään ja mitkä ovat työskentelyn tavoitteet sekä asiakkaan että työntekijän puolelta. Alkuarvioinnissa katsotaan yhdessä sosiaalinen tilanne, päihde- ja riippuvuushistoria ja terveydentila. Näiden perusteella päätetään jatkohoidosta ja tavoitteista, sekä luodaan hoitosuunnitelma. Alkuvaihe on hoidon onnistumisen kannalta merkittävä. (Konu, K & Ylikoski, S. 2014.)

MOTIVOIVA HAASTATTELU

Motivoiva haastattelu on ammattilaisen ja potilaan väliseen yhteistyöhön perustuva potilaskeskeinen ohjausmenetelmä. Sen avulla pyritään sekä löytämään että vahvistamaan potilaan motivaatiota elämäntapamuutokseen. Taitavalla motivaatiolla ihmisen motivaatiota voidaan herättää, vahvistaa sekä kasvattaa. Tärkeää on pyrkiä selvittämään potilaan omat arvot, tavoitteet, tavoiteltavan muutoksen merkitys ja käytettävissä olevat resurssit. Nämä ohjaavat potilaan motivoitumista. Motivoivaan haastatteluun ei kuulu holhoava lähestymistapa. (Päihdelinkki, 2017.)

KOGNITIIVINEN PSYKOTERAPIA

Kognitiivisen terapian keskeisiä työskentelyn kohteita ovat oireet tai haittaa tuottavat ajatukset ja uskomukset sekä niihin liittyvät tunteet. Kognitiivisen psykoterapian perusajatus on, että ajatus ja tunteet liittyvät toisiinsa, ja muokkaamalla ajatuksia joustavammaksi saadaan aikaan muutosta myös tunteissa ja käyttäytymisessä. Terapiassa kokeillaan ja harjoitellaan uudenlaista käyttäytymistä sekä toimintatapoja. (Päihdelinkki, 2009.)

PERHETERAPIA

Perheterapiassa käsitellään pulmia, joissa usein on kyse yhden tai useamman perheenjäsenen psyykkisestä sairastumisesta. Terapiassa yritetään löytää uusia toimintatapoja ja kommunikaatiota perheen välisissä suhteissa. Perheterapiassa mukana voi olla yksi tai useampi perheenjäsen tai koko perhe. Perheterapiassa yritetään havaita ongelman syy-yhteys, ja löytää siihen sopivia ja toimivia apukeinoja. (Potilaan Lääkärilehti 2014.)

VERKOSTOTYÖ

On kehitetty monenlaisia hoitomenetelmiä päihdeongelmaisen hoitoon, ja asiakas harvoin tulee autetuksi vain yhdellä menetelmällä. Ongelman luonteen vuoksi asiakas on yhtä aikaa monien eri hoitopaikkojen asiakas. Päihdeongelmaisen asiakkaan sosiaalinen verkosto voi joutua kovalle koetukselle. Neuvottelemalla yhdessä asiakkaan tai perheen kanssa, voi koota samaan aikaan paikalle tärkeitä ihmisiä sekä luonnollisesta verkostosta että asiantuntijoista. (Hellman, S. 2011.)

KAKSOISDIAGNOOSIPOTILAIEN HOITO

Kaksoisdiagnoosit ovat hyvin yleisiä. Alkoholiongelmaisista n. 40 %:lla on jossain vaiheessa jokin päihteistä riippumaton psykiatrinen häiriö. Huumeongelmaisilla luku on suurempi. Kaksoisdiagnoosipotilaan hoidossa on kiinnitettävä huomiota sekä päihdeongelman että psykiatrisen häiriön hoitoon. Riittävän pitkää päihdetöntä jaksoa tarvitaan, että voidaan varmistua psykiatrisen häiriön olemassaolosta sekä laadusta. Päihdeongelman on oltava hallinnassa, koska useiden psykiatristen häiriöiden hoito ei onnistu muuten. (Päihdelinkki 2015.)

PELIRIIPPUVUUDEN HOITO

Peliriippuvuuden hoidossa voidaan käyttää erilaisia hoitomalleja. Lyhytterapiat, kognitiiviset terapiat, käytäytymisterapiat, rentoutus- ja mielikuvaterapiat, verkostotyö ja oma-apuohjelmat. Lääkkeiden käyttöä terapian tukena tutkitaan Suomessa ja muualla maailmassa. Aina ei tarvitse mennä edes vastaanotolle. On olemassa myös Peli poikki- ohjelma, joka on kahdeksan viikon verkkotuettu terapiaohjelma. Joillekin verstaistuki on riittävä apu. Rahapeli-ongelmista kärsiville on olemassa Peluuri – puhelin, johon voi soittaa nimettömänä. (Päihdelinkki 2020.)

IKÄÄNTYVIEN HOITO

Ikääntymisen mukanaan tuomat fyysiset, sosiaaliset, psyykkiset ja spirituaaliset muutokset, ikääntyvän elämänhistoria ja sieltä kumpuavat merkitykset, tämänhetkinen elämäntilanne ja jäljellä oleva elinaika otetaan huomioon hoidossa ja kuntoutuksessa. Ikääntyneen ihmisen kohtaamiseen tarvitaan muutakin kuin pelkästään ongelmien kartoitusta. Autetaan ihmistä löytämään voimavaroja ja kiinnostuksia. Selvitetään kokonaistilanne, jotta voidaan arvioida hoivan ja avun tarve. Hoidon ja kuntoutuksen tulee olla mielekästä, jotta ihminen löytäisi niitä asioita, joita voi tehdä päihteidenkäytön sijasta. (Päihdelinkki 2017.)

AKUPUNKTIO JA KORVAKUULAT

Akupunktiohoito auttaa päihde- ja muista riippuvuusongelmista toipumisessa. Sitä voidaan käyttää vieroitusoireiden lieventämiseen sekä raittiuden tukemiseen. Akuutteja vieroitusoireita voidaan hoitaa akupunktiolla päivittäin. Myöhemmässä vaiheessa hoidossa voi käydä 1 -2 kertaa viikossa. Hoidosta ei tule riippuvaiseksi. Akupunktiohoitoa voidaan antaa myös korviin laitettavilla metallisilla kuulilla. Kutakin korvakuulaa on paineltava eli manipuloitava erikseen 3-5 kertaa päivässä 1-2 minuutin ajan. Jos unohtaa säännöllisen painelun, hoidosta ei silloin ole hyötyä. Korvakuulat voivat olla yhteensä kolmen päivän ajan paikoillaan. Korva-akupunktio vähentää erilaisia mielitekoja. Akupunktio tulee aina yhdistää muihin hoitomuotoihin. (Huuhiho, S. 2014.)

NEUROSONIC-HOITO

Neurosonic-hoidossa käytetään matalataajuisia värähtelyä, jolla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia. Neurosonic-hoitoa ei käytetä yksistään toipumiseen, vaan sitä käytetään yhtenä tukihoitomuotona. Hoidon on katsottu lievittävän kipua, unihäiriöitä, ahdistuneisuutta ja jännittyneisyyttä. (Kellumo 2020.)

MUUT MENETELMÄT

esim. sukupuutyöskentely, verkostokartta, sensomotoriset harjoitteet

ARVIOINTIVÄLINEET

PÄIHTEET

Päihteitä käytetään usein mielihyvän lisäämiseksi ja ahdistuksen lieventämiseksi. Päihteisin luetellaan alkoholi, tupakka sekä huumeet. Päihteitä käyttäessä riippuvuuden syntymisen mahdollisuus saattaa olla usein erittäin suuri. Päihderiippuvuus voi kehittyä eri aineisiin, kuten alkoholiin, nikotiiniin, kannabikseen, opiaatteihin ja amfetamiiniin. (Väestöliitto 2020.)

AUDIT

Audit-testin avulla on tarkoitus selvittää asiakkaan alkoholin käytön mahdolliset riskit ja haitat. Testin kysymykset käsittelevät alkoholinkulutusta, alkoholiriippuvuutta sekä alkoholin käytön aiheuttamia ongelmia. Testissä on vain kymmenen kysymystä, jonka vuoksi sen täyttöön ei kulu paljon aikaa. Tulosten perusteella voidaan tarvittaessa puuttua asiakkaan alkoholin käyttöön.

JUOMATAPATESTI

Juomatapatestillä kartoitetaan juomisen vaikutusta elimistöön ja terveyteen. Juomatapatesti on alkoholin käytön laajin testi. Testillä pyritään selvittämään, onko alkoholin käytöstä enemmän iloa vai haittaa.

SADD-TESTI

SADD-testin avulla selvitetään mahdollinen alkoholiriippuvuus. Testillä voidaan tunnistaa alkoholi-ongelmien vuoksi apua hakevia asiakkaita, mitata riippuvuuden tasoa, määritellä riippuvuuden asteita sekä havaita muuttuuko riippuvuuden aste ajan mittaan. Testi pystyy erottelemaan lievän ja keskivaikean vaikeasta riippuvuudesta.

HUUMEIDENKÄYTTÖTESTI, DAST-20

Testin avulla voidaan tunnistaa huumeiden ja lääkkeiden ongelmakäyttö ja arvioida sen vaikeusastetta. Testi voidaan tehdä epäiltäessä huumeiden väärinkäyttöä, johon sisältyy reseptilääkkeiden tai käsikauppalääkkeen liikkakäyttö sekä huumaavien aineiden käyttö muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen.

TUPAKOINTIIN LIITTYVÄÄ

Tupakointi on riippuvuusoireyhtymä. Oireyhtymään liittyy tapariippuvuus, fyysinen nikotiiniriippuvuus, sosiaalinen riippuvuus sekä tunnereaktioihin liittyvä psyykinen riippuvuus. Fyysisen riippuvuuden aiheuttaa tupakan sisältämä nikotiini. Sosiaalinen riippuvuus vahvistaa ja ylläpitää tupakointia. Tupakoinnista tulee tapa, jonka lopettamiseen vaikuttaa kaikki edellä mainitut riippuvuuden muodot. (Terveyskirjasto 2019.)

LABORATORIOTUTKIMUKSET

Laboratoriotutkimuksilla saadaan kätevästi selville runsaan päihteiden käytön mahdollisuus. Laboratoriotutkimukset toimivat tukena kattavalle haastattelulle. Alkoholin käytön selvittelyssä käytetään seuraavia laboratorioskokeita. Veren CDT, GT ja MCV sekä uusin B-PEth, jotka kohoavat alkoholin käytöstä johtuen. Virtsan EtG-kokeella selvitetään myös alkoholin käyttöä. Arvot kohoaa viikkojen tai kuukausien runsaan alkoholin käytön seurauksena. Kyseisillä verikokeilla voidaan seurata alkoholin käyttöä, esimerkiksi alkoholi-riippuvaisen mahdollisia repsahduksia. Arvot laskevat, kun alkoholia ei ole noin kahteen viikkoon käyttänyt. Puhalluskoe on myös yksi luotettava ja nopea tapa saada selville veren alkoholipitoisuus. (Käypähoito 2015.)

Huumeiden käyttöön liittyviä laboratorioskokeita löytyy seuraavia. Virtsanäytteet, U-Huum-O, U-HuumTOF + U-Krea ja Nal von minden-pikaseula. Huumeiden käytön verikoe on nimeltään B-HuumL-O, jolla seulotaan verestä yli 180 erilaista huumaavaa-ainetta. (Nordlab 2015.)

HUUMESEULA

Huumeseula on aiheellista ottaa tilanteissa, joissa epäillään asiakkaan käyttävän huumaavia aineita. Virallinen huumeseula otetaan virtsanäytteen muodossa. Virtsanäytteenanto tapahtuu valvotusti, tiettyjä kriteereitä noudattaen. Näytteen tulokseen vaikuttaa monet eri seikat, kuten otettu annos, ottoajankohta, anostiheys, ottotapa, yksilölliset aineenvaihdunnalliset erot, virtsanäytteen määrä ja pH. Pieni määrä huumausainetta näkyy seulassa noin 1-5vrk. Mikäli annos on runsaampi, tietyt aineet voivat säilyä huomattavan kauan elimistössä. (Fimlab 2019.)

TOIMINNALLISET RIIPPUVUUDET

Toiminnallisia riippuvuuksia verrataan usein pakkoneuroottiseen käyttäytymiseen. Molemmissa yhteistä on pakonomaisuus, toistuvuus ja se missä määrin ne dominoivat ihmisen muuta toimintaa. Kummastakin on myös vaikea päästä eroon. (Laaksonen, I. 2019.)

RAHAPELITESTI, SOGS-R

Rahapelitestin avulla arvioidaan, kuuinka ongelmallista pelaaminen on. Testin tarkoituksena on kiinnittää huomiota niihin tekijöihin, jotka usein liittyvät ongelmalliseen pelaamiseen. Testi mittaa laaja-alaisesti sekä pelaamista että pelaamisesta aiheutuneita haittoja.

NETTIRIIPPUVUUSTESTI, IAT

Nettiriippuvuustestillä voidaan selvittää, onko netinkäytössä ongelmiin viittaavia merkkejä. Tarkastellaan niitä haittoja, joita netinkäyttö aiheuttaa esimerkiksi ihmissuhteissa, opiskelussa tai työssä. Myös puolisolalle on oma testinsä, joka soveltuu kumppanin netinkäytön arviointiin.

SEKSIRIIPPUUUSTESTI

Seksuaaliterapeutin kehittämä seksiriippuvuustesti toimii tukena itsearviointiin, jos omat seksuaaliset miel-
tymykset mietityttävät. Jokainen yksilö määrittelee oman kokemuksensa perusteella seksuaalisen toimin-
nan haitat. Samankaltaista toimintaa voi ilmetä sekä hallittuna että normaaliin seksuaalisuuteen kuuluvana.

BDI

Beckin depressioasteikko BDI on niille henkilöille, jotka epäilevät olevansa masentuneita sekä pohtivat, pi-
täisikö hakea apua masennukseen. Kyselyllä voidaan arvioida mahdollisia masennusoireita ja niiden voi-
makkuutta.

MIELIALA

Mielialakysely RBDI on Beckin depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely.
Kyselyn palautteessa on yleistä tietoa masennuksesta sekä päihteiden vaikutuksesta mielialaan.

Kaikki testit löytyvät [paihdelinkki.fi -sivustolta](http://paihdelinkki.fi)

Airas, A. Kettunen, K. Muranen, M. 2018. HaiPro-raportointijärjestelmän hyödyntäminen potilasturvallisessa hoitotyössä: selvitys hoitohenkilöstön kokemuksista ja haasteista. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121221103> Viitattu: 28.6.2020

Fimlab. 2019. Huumeseulonta. <https://fimlab.fi/tutkimus/huumeseulonta-virtsasta>. Saatavissa: <https://fimlab.fi/tutkimus/huumeseulonta-virtsasta>. Viitattu: 23.8.2020.

HaiPro. 2015. Potilasturvallisuusilmoituksen täyttöohje. Saatavissa: http://www.haiopro.fi/ohjeet/pt-ilmoittajan_ohje_07032015.pdf Viitattu 21.2.2020

Hellman, S. 2011. Ammatillinen verkostotyö mielenterveyskuntoutuksessa. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29393/Hellman_Sari.pdf?sequence=1. Viitattu: 24.8.2020.

Huuhilo, S. 2014. Päihteidenkäyttäjien kokemuksia viiden pisteen korva-akupunktiosta vieroitusoireiden hoidossa. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86897/Huuhilo_Suvi.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu: 24.8.2020.

Järvinen, M. 2014. Motivoiva haastattelu. Käypä hoito –suositus. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix02109> Viitattu 21.2.2020

Kellumo. 2020. Neurosonic. Saatavissa: <https://kellumo.fi/neurosonic/>. Viitattu: 24.8.2020.

Knuuttila, J. Ruuhilehto K. & Wallenius, J. 2007. Terveysturvallisuuden vaaratapahtumien raportointi. Lääkelaitoksen julkaisusarja. Saatavissa: https://www.valvira.fi/documents/14444/50159/LH-2007-1_vaaratapahtumien_raportointi.pdf Viitattu 24.3.2020

Konu, K & Ylikoski, S. 2014. Asiakkaan alkuarvioinnin kehittäminen mielenterveysyksikössä. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/85729/Ylikoski_Salla+Konu_Katja.pdf?sequence=1. Viitattu: 24.8.2020.

Käypä hoito. 2015. Alkoholinkäytön ongelmakäytön määritelmät ja diagnoosit. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix00353>. Viitattu: 24.8.2020.

Käypä hoito. 2015. Laboratoriokokeiden merkitys alkoholin liikakulutuksen toteamisessa. Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/nix02224>. Viitattu: 23.8.2020.

Laaksonen, I. 2019. Mitä toiminnalliset riippuvuudet ovat ja miten ne on määritelty. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/226332/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6_SOS15S1_Laaksonen_Iris.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu: 23.8.2020.

Mursula, J. 2015. A-klinikkasäätiö. Päihderiippuvuuden arviointi, ajokelpoisuus ja ajokorttiseuranta. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-liikenne/paihderiippuvuuden-arviointi-ajokelpoisuus-ja-ajokorttiseuranta> Viitattu 25.3.2020.

Nordlab. 2015. Valvottu virtsanäytteenanto terveydenhoidollista huumeestausta varten. Saatavissa: https://www.nordlab.fi/sites/default/files/pdf_uploads/huumeestausta_valvottu_naytteenanto_terveydenhoidollinen_testaus.pdf. Viitattu: 24.8.2020.

Poliisi. 2020. Päihteiden käytön valvonta. Saatavissa: https://www.poliisi.fi/liikenneturvallisuus/paihteiden_kayton_valvonta Viitattu 13.3.2020

Potilaan Lääkärehti. 2014. Mitä on perheterapia- artikkeli. Saatavissa: <https://www.potilaanlaakari-lehti.fi/artikkelit/mita-on-perheterapia/>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdeasiamies. 2019. Raportti. Edunvalvonnan jalkauttaminen päihdeasiamiestoiminnassa huhti-joulukuu 2018 ja tammi-toukokuu 2019. Saatavissa: <http://www.paihdeasiamies.fi/raportti-edunvalvonnan-jalkauttaminen-paihdeasiamiestoiminnassa-huhti-joulukuu-2018-ja-tammi-toukokuu-2019/>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdelinkki. 2009. Kognitiivinen terapia. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeytyon-menetelmat-ja-koulutus/kognitiivinen-terapia>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdelinkki. 2015. Kaksoisdiagnoosipotilaiden hoito. Artikkel. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/kaksoisdiagnoosipotilaiden-hoito>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdelinkki. 2017. Motivoiva toimintatapa/motivoiva haastattelu. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeytyon-menetelmat-ja-koulutus/motivoiva-toimintatapa-motivoiva-haastattelu>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdelinkki. 2017. Päihde- ja mielenterveystyö ikääntyneiden kanssa. Artikkel. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/paihde-ja-mielenterveystyo-ikaantyneiden-kanssa>. Viitattu: 24.8.2020.

Päihdelinkki. 2020. Peliriippuvuuden hoito. Artikkel. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/pelaaminen/peliriippuvuuden-hoito>. Viitattu: 24.8.2020.

Salo-Chydenius, S. 2017. Motivoiva toimintatapa/motivoiva haastattelu. Saatavissa: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeytyon-menetelmat-ja-koulutus/motivoiva-toimintatapa-motivoiva-haastattelu> Viitattu 21.2.2020

Soite. 2020. Sosiaali- ja potilasasiamies. Opas. Saatavissa: <https://www.soite.fi/potilasasiamies#>. Viitattu: 24.8.2020.

Soite. 2020. Saatavissa: <https://www.soite.fi/> Viitattu: 21.2.2020

Suomen lakimiesliitto. 2010. Kehityskeskusteluopas. Saatavissa: https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/19727/kehityskeskusteluopas_nettiin.pdf Viitattu 12.3.2020

Suomen mielenterveys ry. Riippuvuusongelmat. 2020. Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/mielen-terveyden-h%C3%A4iri%C3%B6t/riippuvuusongelmat> Viitattu: 21.2.2020

Terveyskirjasto. 2019. Tupakointi vai tupakoimattomuus-minkä tien sinä valitset. Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=khp00042#s1. Viitattu: 23.8.2020.

THL. 2020. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet> Viitattu: 25.3.2020

Tie työelämään. 2019. Esimiestyö ja kehityskeskustelu. Saatavissa: <https://tietyoelamaan.fi/keinot-tyokyy-tueksi/tyoelamassa/tyopaikan-keinot/esimiestyo-ja-kehityskeskustelu/>. Viitattu: 24.8.2020

Työturvallisuus keskus. 2013. Perehdyttäminen ja työnopastus - Ennakoivaa työsuojelua. Oppaat ja ohjeet. Saatavissa: https://ttk.fi/oppaat_ ja_ohjeet/digijulkaisut/perehdyttaminen_ ja_ tyonopastus_ -_ enna-koivaa_ tyosuojelua. Viitattu: 24.8.2020.

Valvira. 2020. Tyytymättömyys hoitoon. Saatavissa: https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/tyytymatto-myys_ hoitoon Viitattu: 21.3.2020.

Väestöliitto. 2020. Päihteet. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_ vanhemmille/parisuhteen-happy-hour/tietoa/paihteet/. Viitattu: 24.8.2020.